

Rauhan ontologia haastaa sekularismin

Väitöskirjassani *Väkivallan ja rauhan ontologiat: Tutkimuksia poliittisesta teologiasta* (2016) tutkimuskohteenani on ollut tuore angloamerikkalainen teologinen keskustelu, joka käsittelee kristillistä ”rauhan ontologiaa” vaihtoehtona sekularistiselle ”väkivallan ontologialle”. Keskustelu edustaa ilmiötä, jota voi nimittää teologiseksi ”uudeksi traditionalismiksi”. Uuden traditionalismin ominaispiirteisiin kuuluu kriittinen suhtautuminen modernismin, liberalismiin ja sekularismin painotuksiin. Erityisen huomion kohteena tutkimuksessani on radikaaliksi ortodoksiaksi nimetty akateemisen teologian suuntaus.

Olen lähestynyt aihetta kysymällä: Mitä rauhan ontologialla ja väkivallan ontologialla tarkoitetaan? Miksi juuri kristillinen ontologia edustaisi rauhaa ja sekularistinen ontologia väkivaltaa? Miten kysymykset ontologiasta ilmenevät teologien poliittisissä kannanotoissa?

Jotta väitöskirjan aihetta voisi ylipäätään ymmärtää, joudun aloittamaan kaukaa, aivan alusta. Koska – –

Alussa oli Sana ja Sana oli Logos
Jonka kautta Pater Noster koko luomakunnan kokos
Ei emanaatio vaan *creatio ex nihilo*
Tahdottu ja kontingentti, luojallensa ilo
Immanentti Triniteetti, kommuunio täydellinen
Rakkaus vastavuoroinen Jumalan persoonien
Ääretön ja äärellinen, *analogia entis*

Immanenssi Transsendenssiin partisiipoi siis
Oppi lankeemuksesta kertoo miks varjoja on elos
Ihminen ei myönnä yhteys Jumalaan on oikee telos
Vaikka maailmassa riehuu väkivalta sekä sota
Pahuus olemisessa on hyvän privaatiota
Luomakunta huokaa, kaipaa rauhaa niinku ruokaa
Mut Dionysos tai Apollo sitä mukanaan ei tuokaan
Kun kaaoksen ja totalitarismin välis riutuu
Toiveet Messiaasta yhä uudelleen uusiutuu

Siinäpä se oikeastaan olikin: rauhan ontologia – puristettuna kuuteentoista tahtiin.¹

RAUHAN ONTOLOGIA JA VÄKIVALLAN ONTOLOGIA

Vieläkin lyhyemmin määriteltynä väitän tutkimukseni pohjalta, että rauhan ontologia tarkoittaa kristillisestä transsendenssikäsityksestä nousevaa teologis-filosofista visiota todellisuudesta. Väitöskirjassa tutkimani kirjoittajat käyttävät ilmausta ”rauhan ontologia” aivan erityisessä teologisessa merkityksessä. Rauhan ontologialla he viittaavat kristilliseen metafyyssiseen näkemykseen, jonka mukaan todellisuuden perimmäisenä tasona on tuonpuoleinen, rakastava kolmiyhteinen Jumala. Kolmiyhteinen Jumala on itsessään rauhan ja rakkauden harmoni-

1 Olen myös levyttänyt kyseiset tahdit artistinimellä Dakini. Ks. nimikkokappale levyltä *Jumaluusoppinutta räppäiä* (Herättäjä-Yhdistys, 2015).

nen todellisuus. Rauhan ontologian mukaan Jumala lahjoittaa maailmalle olemisen rakkaudesta ja tahdostaan. Näin ollen maailma ei ole välttämätön vaan kontingentti. Maailma ei täydennä Jumalaa, eikä maailman ja Jumalan välille voi vetää yhtäläisyysmerkkejä.

Rauhan ontologia on siis tuore nimitys varsin perinteiselle kristilliselle metafysiikalle. Tämän päivän poliittisen teologian keskusteluihin näkemys linkittyy ennen kaikkea yhteiskunnallisen sekularisoinnin myötä. Erilaiset naturalistiset, materialistiset ja nihilistiset tulkinnat ovat haastaneet kristillisen näkemyksen. Sekularisoitunut maailmankuva kieltää kristillisen transsendenssin ja tarjoaa kristillisestä visiosta poikkeavan tulkinnan todellisuudesta. Saateetaan esimerkiksi korostaa, että olemisen ytimessä on rauhan sijasta pikemminkin jatkuva taistelu resursseista ja kamppailu elintilasta – ei suinkaan lahjoittava rakkaus tai jaetun todellisuuden harmonia.

Kristillisestä transsendenssista riisuttua ontologiaa nimitetään tutkimassani keskustelussa ”väkivallan ontologiaksi”. Oleellista näkemyksessä on oletus, jonka mukaan väkivalta on aina perimmäistä ja väistämätöntä: elämä ja kuolema, oleminen ja olemattomuus, lahja ja uhri tarvitsevat toinen toistaan pitääkseen elämän kiertokulkua yllä. Joseph de Maistren sanoin maailma ”kylpee ikuisesti veressä”, se on ”alttari, jolla kaikki elävä määrättömästi ja lakkaamatta uhrataan”.²

Rauhanontologisen vision valossa maailma on kuitenkin vain ”langennut maailma”. Se on epätäydellinen, koska se on synnin vallassa, eikä se tarjoa tyhjentävää vastausta todellisuuden perimmäistä luonnetta koskeviin kysymyksiin. Maailman epätäydellisyyden ymmärtäminen ja siitä kumpuavat teodikeaan liittyvät kysymykset ovat pikemminkin inhimillisen tietoisuuden tekijöitä, joiden voi tulkita viittaavan kohti transsendenssia. Erottaessaan Jumalan sisäisen ja rauhanomaisen olemisen maailman väkivaltaisesta olemisestä rauhanontologinen visio tarjoaa perspektiivin, josta käsin maailman väkivaltaisia realiteetteja voi tulkita ja arvottaa.

ONTOLOGIAT JA POLITIIKKA

Puheella väkivallan ja rauhan ontologioista sanotaan kristillisen, rauhanomaisen metafysisen

vision ja langenneen maailman väkivaltaisten realiteettien välistä jännitettä. Poliittisen teologian kontekstissa rauhanontologinen toiminta tarkoittaa toimintaa, joka tavoittelee trinitaarisen transsendenssin tarjoamaa ihannetta.

Yksi sekularisoinnin leimallisia piirteitä on ollut pyrkimys rajata uskonnolliset vakaumukset yksityiseen elämänpäiiriin, pois niin sanotusta julkisesta elämästä. Radikaalin ortodoksian ydinväitteitä kuitenkin on, ettei poliittisen toiminnan kannalta ole merkityksetöntä, millainen metafysisen kokonaiskuva yhteiskunnallisten rakenteiden taustalta pilkottaa. Vaikka metafysisen näkemys ei suoraan määrääkään poliittista praksista, on sillä taipumus joko mahdollistaa tai rajata tiettyjä toimintatapoja. Julkinen elämä, politiikka ja moraali eivät ole maailmankatsomuksellisesti neutraaleja, vaan ontologiset vakaumukset vaikuttavat enemmän tai vähemmän valintoihin, joita näiden elämäalueiden piirissä tehdään. Kuten ortodoksiteologi David Bentley Hart kirjoittaa *Ateismin harhat* -teoksessaan:

Jos uskomukset tai kertomukset tai loogiset periaatteet, joista jokin ajatus syntyy, häviävät, tuo ajatus menettää luonnollisen ympäristönsä ja katoaa, jollei jokin muu ideologinen kokonaisuus pysty sulauttamaan sitä itseensä. Jos on olemassa rajattoman rakastava ja hyvä Jumala, jonka kuva jokainen ihminen on, tästä seuraa tiettyjä moraalisia johtopäätöksiä; jos tällaista Jumalaa ei ole, nuo johtopäätökset ovat merkityksettömiä.³

KÄYTÄNNÖN HAASTE

Poliittisen teologian kontekstissa rauhan ontologinen visio kohtaa kuitenkin haasteen: kuinka ilmentää kristillistä rauhanomaista visiota transsendenssista langenneen maailman väkivaltaisten realiteettien keskellä? Tämän kysymyksen äärellä tutkimieni teologien ajatukset jakaantuvat ja rintalinjat erottavat leirejä toisistaan.⁴

Käsittelen väitöskirjassani kahta esimerkkitapausta, kristologisten pasifistien ja oikeutetun sodan puolustajien keskustelua sekä poliittiseen liberalismiin liittyviä teologisia näkemyksiä.⁵ Kumpikin tapauksista havainnollistaa, miksi rauhan

ontologiaa on lopulta varsin haastava soveltaa käytännön politiikkaan.

Rauhan ontologia ei näytä suoraan vastaavan ihanteen ja käytännön, keinojen ja päämäärien tai motiivien ja tekojen suhdetta koskeviin kysymyksiin. Yhteiseen luotuisuuteen, kristilliseen universalismiin ja rakkauden perimmäisyyteen perustuen rauhan ontologia sulkee kyllä esimerkiksi nationalistiset, rasistiset ja oikeudenmukaisuuskysymyksiä piittaamattomat egoistiset ääri-ilmiöt itsensä ulkopuolelle, mutta ei suoraan asetu eettisten perusvaihtoehtojen kategorioihin. Rauhan ontologian pohjalta näyttää olevan mahdollista rakentaa niin velvollisuuseettistä kuin seurauseettistäkin moraalikoodistoa – karkeasti jaoteltuna sekä pasifismi että oikeutettu sota ilmentävät juuri tätä.

Väitöskirjani artikkelien pohjalta voi siis väittää, että vaikka rauhanontologinen visio on filosofiselta ja teologiselta kannalta suhteellisen selkeä, sen toteuttaminen käytännössä on monitulkintainen prosessi. Ihmiset, jotka liittyvät ratkaisunsa hyvinkin erilaisiin maailmankatsomuksellisiin kokonaisnäkemyskäsityksiin, voivat käytännössä toimia samalla tavalla. Vastaavasti yhteisen ontologian jakavat henkilöt voivat joissakin tilanteissa päätyä täysin päinvastaisiin normatiivisiin ratkaisuihin. On siis eri asia pitää jotakin tiettyä ontologista näkemystä esimerkiksi kristillisen uskon mukaisena kuin päättää, millaisia poliittisia johtopäätöksiä siitä olisi syytä tehdä.

LOPUKSI: HERÄÄMINEN IHMEELLISIIN UNIIN

Jos puhe väkivallan ja rauhan ontologioista ei tarjoa yksiselitteisiä toimintaohjeita yhteiskunnallisiin haasteisiin, onko sitä ylipäätään syytä yhdistää poliittiseen teologiaan? Maalaako rauhanontologinen visio kristillisestä moraalista ja väkivaltanäkemyksestä erikoisen ”toismaailmallisen” kuvan? Tuleeko kristillisestä etiikasta mystiikkaa maalaisjärjen sijasta?

Nähdäkseni tutkimani ajattelijat nimenomaan haluavat herätellä sekularisoitunutta länsimaailmaa avautumaan uudelleen transsendenssille. Ainakin he pakottavat kysymään: Mistä tällaiset rauhanontologiset visiot kumpuavat ihmistietoisuuteen? Kuinka syntyy kokemus intervallista maailman

väkivaltaisten realiteettien ja rauhaa janoavan tietoisuuden välillä? Miten luontokappale voi kokea luonnon moraalin ikään kuin riittämättömänä? Rauhanontologinen visio vähintäänkin muistuttaa, että on olemassa kädellislaji, joka kykenee näkemään ihmeellisiä unia – moraalisia haavekuvia, jotka eivät ole tästä maailmasta – ja hapuilemaan kohti ihanteita, jotka naturalistisesta näkökulmasta tarkasteltuna ovat jo itsessään pieni ihme.

Lauri Kempainen, teol. tri
daikinilauri@gmail.com

KIRJALLISUUS

Cunningham, Conor

2010 *Darwin's Pious Idea: Why the Ultra-Darwinists and Creationists Both Get It Wrong*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Hart, David Bentley

2010 *Ateismin harhat*. Suom. Anne Leu. Kauniainen: Perussanoma.

Kempainen, Lauri

2013 ”Lupa tappaa? Oikeutettu sota ja kristologinen pasifismi rauhan ontologian valossa”. *Teologinen Aikakauskirja* 118, 18–30.

2015 ”Jumalaton Leviatan vai vapauden vartija? Teologisia näkökulmia poliittiseen liberalismiin”. *Teologinen Aikakauskirja* 120, 416–428.

2016 *Väkivallan ja rauhan ontologiat: Tutkimuksia poliittisesta teologiasta*. Diss. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

2 ”The whole earth, is perpetually steeped in blood, is nothing but a vast altar upon which all that is living must be sacrificed without end, without measure, without pause, until the consummation of things, until evil is extinct, until the death of death.” Lainattu Cunningham 2010, 316–317 mukaan.

3 Hart 2010, 323.

4 Tutkimaani keskusteluun liittyvät teologit edustavat useita kirkkokuntia. Esim. John Milbank on anglikaani, David Bentley Hart ortodoksi, Stanley Hauerwas metodisti, Adrian Pabst katolilainen ja Nicholas Wolterstorff kalvinisti. Lähteiden esittelystä, ks. myös Kempainen 2016, 16–17.

5 Kempainen 2013; Kempainen 2015.